

Agrárcsatlakozási kilátásaink Koppenhága után II. rész: Költségvetési, termelési, jövedelmi, külkereskedelmi és árhatások

Kiss Judit

5. A fenti feltételek melletti agrárcsatlakozás hatása meglehetősen sokrétű, s ma még nehezen belátható. A magyar mezőgazdaság csatlakozása hatással lesz az ország költségvetési helyzetére, a mezőgazdasági termelés és az export alakulására, az agrártermelői és a fogyasztói árakra, a termelők jövedelmi szintjére, az egyes ágazatok és régiók helyzetére. Azt is figyelembe kell venni, hogy míg az első években – részben a közvetlen kifizetések fokozatos bevezetésének eredményeként – csak mérsékelt pozitív hatással számolhatunk, miközben szinte az összes negatív hatást el kell viselnünk, addig középtávon, 2007-től kezdődően már a pozitív hatások fognak dominálni.

5.1. Ami a mezőgazdaság költségvetési kapcsolódását illeti, 2005-ben 264 milliárd forint lenne a magyar mezőgazdaság EU-s és a magyar költségvetésből eredő összesített támogatása az áthúzódó SAPARD-pénzekkel együtt, 2006-ban pedig 287 milliárd forint, ami nem sokkal több, mint a jelenleg hatályos agrártörvény értelmében a magyar mezőgazdaságnak 2004-ben járó 260 milliárd forint. Tehát a csatlakozás nem jelent radikális támogatásemelkedést.

A magyar mezőgazdaság EU-csatlakozása ugyanakkor több oldalról fogja költségvetésünket megterhelni: a csatlakozást megelőzően a felkészülés, a jogharmonizáció, az intézménykiépítés és a személyi állomány kiképzése jelentős költségkihatással jár, emellett a csatlakozás első évében meg kell előlegezni a közvetlen támogatásokat, mert az unió utólag fizet. A közvetlen kifizetések nemzeti kiegészítése évi 71 milliárd forintba kerül. A vidékfejlesztési támogatások 20%-os társfinanszírozást igényelnek, az agrártárgyalások során kért derogációkat pedig időre teljesíteni kell, és ennek is van költségkihatása.

5.2. Az agrárcsatlakozásnak a mezőgazdasági szektorokra, termelési ágazatokra gyakorolt hatása részben a támogatások megoszlásának s az azokhoz való hozzájutásnak, részben pedig az egységes piacon való helytállásnak a függvénye. Mivel az EU-ból érkező agrártámogatás közel felét a közvetlen kifizetések teszik ki, s kedvezményezettjei jól körülhatárolható termelési ágazatok, így ezen támogatás esetében a hatás könnyebben valószínűsíthető.

Tekintettel arra, hogy a közvetlen kifizetések valamivel több mint 70%-át a gabonatermelés kapja, és ezen ágazat esetében a magyar kvótáigények több mint 90%-át kielégítette az unió, az agrárcsatlakozás fő nyertese a gabonaágazat lesz. Kétségtelen, hogy a magyar agrártermelők csak 55%-át kapják annak a támogatásnak, amit az EU-beliek, de ez így is jóval több, mint amit eddig élveztek: jelenleg egy gabonatermelő 8000 forint támogatást kapott hektáronként, 2004-ben pedig 17.500 forintot fog kapni az EU-tól és 21.500 forintot a magyar költségvetésből, vagyis összesen 39.000 forint támogatást, a jelenleginek közel ötszörösét fogja élvezni alanyi jogon. Vélelmezhető tehát, hogy a kedvezőbb helyzetbe kerülő gabonaágazat növelni fogja kibocsátását, esetleg exportját. A termelésnövekedés maximumát a 16,5 millió tonnás támogatásplafon fogja adni. Az esetleges értékesítési gondokon egyrészt az EU exporttámogatásaihoz való hozzájutás, másrészt az intervenciós rendszer működése fog enyhíteni.

A közvetlen támogatások másik legnagyobb kedvezményezettje a szarvasmarha-ágazat lesz. Igaz, hogy a kért kvótákat mintegy 40%-osan elégtette ki az EU, mégis, a támogatások a nemzeti kiegészítéssel együtt a jelenleginél így is jobb helyzetbe hozzák az ágazatot, bár az egységes piacon való helytállás egyéb versenyképességi té-

nyezőktől, mindenekelőtt a minőségi termelésre való képességtől is függni fog.

Ugyancsak a csatlakozás nyertesei közé tartozik a cukor- és a dohánysektor, míg a jelenleginél kedvezőtlenebb helyzetben lesznek a juhtartók. A nem kvótákkal szabályozott termékkörben a sertés- és a baromfisektor, valamint a zöldség-gyümölcs ágazat versenypozíciója romolhat.

5.3. Ami az agrártermelők helyzetére gyakorolt hatást illeti, az ő jövedelmük egyrészt a kismértékben emelkedő termelői árak, másrészt a támogatások következtében növekedni fog. A termelői árak esetében azonban nagy áremelkedésre nem lehet számítani, mivel a 90-es évek folyamán már jelentős közeledés ment végbe az EU-s és a magyar agrártermelői árak között. Ezt részben az EU-s árak csökkenése, a világpiacon árszinthez való közelítése, részben pedig a magyar termelői árak kismértékű emelkedése váltotta ki.

Ugyanakkor az agrárcsatlakozás az egyes termelőket eltérő helyzetbe fogja hozni. Ennek magyarázata, hogy jelentősebb termelői áremelkedésre csak néhány termék (például cukorrépa, kertészeti termékek, kukorica, árpa, vágómarha) esetében lehet számítani; a közvetlen támogatásokat csak a kvótával szabályozott termékek termelői élvezhetik (például a sertés- és a baromfitartók nem); s a támogatásokhoz való hozzájutás bizonyos feltételekhez kötött (regisztráció, pályázat az exporttámogatások vagy a vidékfejlesztés esetén).

Előzetes becslések szerint az agrártámogatások mintegy 90%-át a regisztrált termelők nem több mint 5%-a fogja élvezni, s a termelők csupán 10%-a fog majd támogatáshoz jutni. Egyértelmű, hogy a nagytermelők lesznek olyan helyzetben, hogy a támogatásokhoz hozzájussanak, illetve, hogy az esetleges versenyhátrányt az *economies of scale*, a kisebb fajlagos költségráfordítás segítségével ledolgozzák. Ha a támogatások elosztásának fenti egyenlőtlensége beáll, akkor erőteljes polarizáció kezdődik majd meg az agrártermelők között, és nőni fog az agrárszektor elhagyók száma. A kis- és közepes méretű, nem főfoglalkozású árutermelők, az alacsony hatékonyságú, elavult technológiával termelő kisüzemek, illetve a 90-es évek kényszervállalkozói lesznek az első számú áldozatok.

5.4. Ami a fogyasztókat illeti, őket elsősorban az érdekli, hogy mennyivel kell többet fizetniük az élelmiszerért a csatlakozás után. Mivel erőteljes agrártermelői áremelkedésre (a cukor és a marhahús kivételével) nem kell számítani, így ez önma-

gában csak kismértékű fogyasztói áremelkedéshez fog vezetni. A fogyasztói árrobbanás ellen szóló másik érv, hogy a jelenlegi EU-n belül is erőteljes szórás figyelhető meg a fogyasztói árak tekintetében a vásárlóerő függvényében. Ahol nagyobb a vásárlóerő, ott magasabbak a fogyasztói árak, ahol pedig kisebb (például Portugália, Spanyolország), ott alacsonyabbak.

5.5. A csatlakozás agrárkülkereskedelemre gyakorolt hatása vegyes. A csatlakozás egyik addicionális hatása, hogy a magyar agrártermelők bekerülnek az EU immáron 450 milliósra bővülő piacára. Tekintettel arra, hogy már a csatlakozást megelőzően is szinte teljessé vált az agrárkereskedelmi liberalizáció (hiszen 2002 végén a magyar agrárexportnak már 95%-a jutott be vámmentesen az EU piacára), a csatlakozást követően nem lehet komolyabb piacnyílásra, illetve agrár-export-növekedésre számítani. Ugyanez remélhetőleg nem lesz elmondható a velünk együtt csatlakozó országok (például Lengyelország), illetve a harmadik országok piacáról, ahol az EU exporttámogatásai is segíthetik a piacra jutást.

A tizenötöktől származó agrárimport növekedésének valamivel nagyobb az esélye, mert eddig az EU-agrárimportnak „csak” 85%-a érkezett vámmentesen Magyarországra. Ugyanakkor csökkentőleg hathat az agrártermék-beáramlásra, hogy az új tagállamok felé ezentúl már az EU sem élhet az exporttámogatás eszközével. Ráadásul a harmadik országokból érkező agrárimport esetében Magyarország is az unió magasabb agrárvámjait fogja alkalmazni. Vagyis jogos alapja van annak, hogy Magyarországnak sikerül megtartania nettó agrárexportőri pozícióját.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu weboldalon.